

รูปแบบการนิเทศการศึกษาเพื่อส่งเสริมสมรรถนะผู้เรียนตามกรอบ PISA SUPERVISORY MODEL TO ENHANCE STUDENT COMPETENCIES IN THE PISA FRAMEWORK

ปรางวไล ชูหนู¹

Prangvalai Choonoo¹

สุนทรี วรรณไพเราะ²

Suntaree Wannapairo²

Received: June 7, 2025

Revised: July 27, 2025

Accepted: August 5, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบการนิเทศการศึกษาที่ส่งเสริมสมรรถนะการเรียนรู้ของผู้เรียนตามกรอบการประเมิน PISA โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดว่าการนิเทศควรเป็นกระบวนการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบ มากกว่าการควบคุมหรือตรวจสอบเพียงอย่างเดียวจากการวิเคราะห์ผลการประเมิน PISA พบว่านักเรียนไทยมีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD และมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง สะท้อนถึงปัญหาด้านคุณภาพการศึกษาและความเหลื่อมล้ำที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ผู้เขียนจึงได้พัฒนารูปแบบการนิเทศ “2P IF 2M” ซึ่งประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ Preparing, Planning, Implementing, Feedbacking and Supporting, Monitoring and Evaluating และ Modifying โดยเน้นการทำงานร่วมกันระหว่างศึกษานิเทศก์กับครู เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในแนวทาง PISA สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาและการใช้รูปแบบนี้ พบว่า ครูมีความเข้าใจและทักษะเพิ่มขึ้น ขณะที่ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์และสมรรถนะดีขึ้นอย่างชัดเจน ทั้งยังส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมการนิเทศเชิงพัฒนาในสถานศึกษา ซึ่งเอื้อต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: นิเทศการศึกษา, สมรรถนะผู้เรียน, กรอบ PISA, คุณภาพการศึกษา, ทักษะศตวรรษที่ 21

¹ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1

¹Educational Supervisor, Songkhla Primary Educational Service Area Office 1

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

²Assistant Professor, Faculty of Education, Thaksin University

ABSTRACT

This article presents a model of educational supervision that promotes students' learning competencies based on the PISA framework. The model is grounded in the concept that supervision should serve as a systematic process for teacher development, rather than merely a mechanism of control or inspection. Analysis of PISA results reveals that Thai students perform below the OECD average, with scores declining steadily. This reflects persistent issues in educational quality and equity, which hinder students' development of 21st-century skills. In response, the author developed the “2P IF 2M” supervision model, consisting of six key stages: Preparing, Planning, Implementing, Feedbacking and Supporting, Monitoring and Evaluating, and Modifying. The model emphasizes collaboration between supervisors and teachers to foster a deeper understanding of the PISA approach and support teachers in designing learning activities that enhance students' critical thinking and problem-solving competencies. The implementation of this model has shown positive results: teachers gained a clearer understanding of the PISA framework and improved their competency-based instructional design skills. Students demonstrated improved academic performance and the ability to apply knowledge effectively. Furthermore, the model helped cultivate a culture of developmental supervision within schools, contributing to sustainable improvements in educational quality.

Keywords: Educational supervision, Student competencies, PISA framework, Education quality, 21st-century skills

บทนำ

PISA (Programme for International Student Assessment) คือโครงการประเมินสมรรถนะนักเรียนระดับนานาชาติ ที่จัดทำโดยองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) เริ่มต้นในปี ค.ศ. 1997 และดำเนินการประเมินครั้งแรกในปี ค.ศ. 2000 โดยมีเป้าหมายเพื่อวัดความรู้และทักษะของนักเรียนอายุ 15 ปี ในการประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง โดยไม่จำกัดเฉพาะเนื้อหาตามหลักสูตรของแต่ละประเทศ PISA มุ่งเน้นการประเมินสมรรถนะสำคัญในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ผลการประเมินถูกนำมาใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อกำหนดนโยบายและพัฒนาระบบการศึกษาทั้งในระดับชาติและนานาชาติ (OECD, 2023) PISA มีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกขับเคลื่อนและกำกับทิศทางการปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วโลก โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์และมาตรฐานสากลเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้แต่ละประเทศเร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ทัดเทียมนานาชาติประเทศ กล่าวได้ว่า PISA ไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือประเมินผล แต่ยังเป็นตัวกำหนดทิศทางการศึกษาในระดับโลกผ่านการกำหนดมาตรฐานและส่งเสริมการแข่งขันเชิงคุณภาพระหว่างประเทศ (Li et al., 2025)

อย่างไรก็ตาม ผลการประเมิน PISA 2022 ชี้ให้เห็นว่านักเรียนไทยมีคะแนนเฉลี่ยในทุกวิชาต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD และมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง สะท้อนถึงความท้าทายของระบบการศึกษาไทยที่ยังไม่สามารถตอบสนองต่อการพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งยังเผยให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง ทั้งในด้านภูมิศาสตร์ ขนาดโรงเรียน และสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ซึ่งล้วนส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียน (กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, 2566) สถานการณ์ดังกล่าวนำไปสู่ความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพครู การออกแบบการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21 และการเสริมสร้างบทบาทของนักเรียนในการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม โดยอาศัยความร่วมมือจากผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อผลักดันคุณภาพการศึกษาไทยให้เท่าทันมาตรฐานสากล (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2567; สุรินทร์ บัญพัฒนาภรณ์, 2560)

หนึ่งในกลไกสำคัญที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างชัดเจนจากผลการประเมิน PISA คือ “กระบวนการนิเทศการศึกษา” ซึ่งจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะการพัฒนา รูปแบบการนิเทศที่เน้นความร่วมมือ ความไว้วางใจ และความต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของครูและผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ การนิเทศที่มีคุณภาพควรเชื่อมโยงกับการประเมินที่อิงสมรรถนะตามกรอบของ PISA ซึ่งเน้นการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง การแก้ปัญหา และการใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง (Basilio & Bueno, 2021; Tashtoush et al., 2024) ทั้งนี้ งานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นว่าการนิเทศที่มีระบบ มีเป้าหมายชัดเจน และขับเคลื่อนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์จากการประเมินระดับนานาชาติ เช่น PISA จะช่วยให้ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์สามารถออกแบบกระบวนการนิเทศที่เน้นการสังเกตชั้นเรียน การสะท้อนผล และการให้ข้อเสนอแนะอย่างตรงจุด ส่งผลให้ครูพัฒนาทักษะการสอน และผู้เรียนสามารถยกระดับสมรรถนะได้อย่างเป็นรูปธรรม (Ibyimana et al., 2023; Hernández-Ramos & Martínez-Abad, 2023) ประเทศที่ประสบความสำเร็จ เช่น ฟินแลนด์ สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างระบบการนิเทศที่มีคุณภาพกับการรักษาระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในมาตรฐานสากล (Volante & Klinger, 2023)

ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการนิเทศการศึกษาที่เชื่อมโยงกับกรอบการประเมินของ PISA จึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับสมรรถนะของผู้เรียน ลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำ และเสริมสร้างระบบการเรียนรู้ที่สามารถรับมือกับความท้าทายในโลกยุคใหม่ได้อย่างยั่งยืน

1. PISA กับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและทักษะศตวรรษที่ 21

1.1 ที่มาของ PISA

PISA (Programme for International Student Assessment) คือ โปรแกรมประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล ซึ่งจัดทำโดยองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการประเมินคุณภาพของระบบการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ผ่านการวัดสมรรถนะของนักเรียนในการประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว PISA ให้ความสำคัญกับการประเมินความสามารถในการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาของนักเรียนในบริบทของชีวิตจริง มากกว่าการวัดผลตามเนื้อหาหลักสูตรในโรงเรียน ทั้งนี้ มีประเทศที่เข้าร่วมโครงการ PISA มากกว่า 80 ประเทศทั่วโลก ในการประเมินของ PISA จะมุ่งเน้นการ

วัดความฉลาดรู้ (Literacy) ในสามด้านหลัก ได้แก่ ความฉลาดรู้ด้านการอ่าน (Reading Literacy) ความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ (Mathematical Literacy) และความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Literacy) ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถของนักเรียนในการนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์จริง นอกจากนี้ PISA ยังเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน ตลอดจนข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำไปวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาและคุณภาพของระบบการศึกษาในแต่ละประเทศอย่างรอบด้าน (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2567ก)

1.2 PISA กับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทย

ประเทศไทยได้เข้าร่วมโครงการประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล หรือ PISA (Programme for International Student Assessment) เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2543 (PISA 2000) และได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องในรอบการประเมินทุกสามปี ได้แก่ PISA 2003, 2006, 2009, 2012, 2015, 2018 และ 2022 โดยปัจจุบันอยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมสำหรับ PISA 2025 ซึ่งสะท้อนถึงความมุ่งมั่นของประเทศไทย ในการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สามารถเปรียบเทียบกับมาตรฐานสากลได้อย่างต่อเนื่อง แม้ประเทศไทยจะมีได้เป็นสมาชิกขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) แต่ได้เข้าร่วม PISA ในฐานะประเทศคู่ร่วม (Partner Country) โดยมีเป้าหมายเพื่อตรวจสอบและประเมินคุณภาพของระบบการศึกษา รวมถึงสมรรถนะของนักเรียนในวัยใกล้จบการศึกษามัธยมศึกษา โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานของประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นเครื่องมือในการประเมิน ซึ่งข้อมูลที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ ได้แก่ ผลการประเมินสมรรถนะของนักเรียน ข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน ตลอดจนข้อมูลเชิงนโยบายและการจัดการศึกษาจากผู้บริหารสถานศึกษา ล้วนเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปใช้ประเมินและพัฒนานโยบายด้านการศึกษา การปรับปรุงหลักสูตร การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา รวมถึงยกระดับการจัดการเรียนการสอนของประเทศให้มีคุณภาพเทียบเท่าระดับนานาชาติ

ในการดำเนินงานโครงการ PISA ในประเทศไทย สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ รับผิดชอบเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงาน โดยมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภายในและต่างประเทศ เพื่อให้การดำเนินโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับเป้าหมายของ OECD สำหรับในระดับชาติ สสวท.ได้จัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติขึ้น ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานหลักด้านการศึกษาในประเทศ เช่น สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฯลฯ โดยมีบทบาทในการให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวนโยบาย และประสานงานกับโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้การดำเนินงาน PISA เป็นไปอย่างราบรื่นและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อระบบการศึกษาของประเทศ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2567ก)

1.3 PISA กับการสะท้อนทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

ในศตวรรษที่ 21 ความรู้เพียงอย่างเดียวไม่อาจเพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตและการพัฒนาในสังคมโลกปัจจุบันและอนาคต ผู้เรียนจำเป็นต้องมีสมรรถนะที่หลากหลาย เช่น ความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ข้อมูล การเรียนรู้ด้วยตนเอง การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนความสามารถในการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ท่ามกลางบริบทโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเต็มไปด้วยการแข่งขัน ความรู้ใหม่ และปัญหาที่ซับซ้อน

ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (Programme for International Student Assessment: PISA) ซึ่งดำเนินการโดยองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) จึงถูกออกแบบให้เป็นเครื่องมือสำคัญในการประเมินสมรรถนะของผู้เรียนในระดับนานาชาติ โดยมุ่งเน้นการวัดศักยภาพของนักเรียนอายุ 15 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยที่ใกล้จบการศึกษาภาคบังคับ ว่าสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้เรียนมาใช้ในการชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด

การประเมินของ PISA ไม่เน้นการทดสอบความรู้ตามหลักสูตรการเรียนการสอนในห้องเรียน แต่เน้นการวัดความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ โดยเน้น ความฉลาดรู้ (Literacy) ในสามด้านสำคัญ ได้แก่ ความฉลาดรู้ด้านการอ่าน (Reading Literacy) ความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ (Mathematical Literacy) ความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Literacy) ทั้งนี้ PISA ยังมุ่งประเมินความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เหตุผลเชิงตรรกะ การอธิบายคำตอบอย่างมีเหตุผล และความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงซับซ้อน ซึ่งถือเป็นสมรรถนะที่สะท้อนถึงศักยภาพในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ การประเมินของ PISA จึงถือว่าเป็นโครงการประเมินที่มีบทบาทสำคัญในการสะท้อนคุณภาพระบบการศึกษาของแต่ละประเทศ ผ่านการวัดความสามารถของผู้เรียนในการประยุกต์ใช้ความรู้ และทักษะในบริบทชีวิตจริง เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 อย่างแท้จริง (OECD, 2025; สุนันทน์ บุญพัฒนาภรณ์, 2560)

กล่าวสรุปได้ว่า โครงการประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA) เป็นเครื่องมือสำคัญ ระดับนานาชาติในการประเมินคุณภาพระบบการศึกษา โดยมุ่งเน้นการวัดความสามารถของนักเรียน ในการประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะในบริบทชีวิตจริง มากกว่าการท่องจำเนื้อหาตามหลักสูตร โดยเฉพาะในด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งสะท้อนถึงสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ประเทศไทยได้เข้าร่วมโครงการ PISA อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 แม้จะไม่ใช่สมาชิก OECD แต่มีเป้าหมายในการใช้ข้อมูลจากการประเมินเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้เทียบเท่าระดับสากล ทั้งในด้านนโยบาย หลักสูตร และการพัฒนาครู โดยมีสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐหลายฝ่าย PISA จึงเป็นกลไกที่เชื่อมโยงการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เข้ากับการพัฒนาระบบการศึกษา เพื่อเตรียมความพร้อมของผู้เรียนให้สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. แนวคิดและพัฒนาการของการนิเทศการศึกษา

2.1 ประวัติและพัฒนาการของการนิเทศการศึกษาไทย

การนิเทศการศึกษาในประเทศไทยเริ่มต้นขึ้นพร้อมกับการจัดการศึกษาอย่างมีระบบในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยเริ่มจากรูปแบบของ การควบคุม การดูแล และการตรวจตราการศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2430 เมื่อมีการจัดตั้งกรมศึกษาธิการ เพื่อบริหารการศึกษาโดยตรงภายใต้การควบคุมของพระมหากษัตริย์และเสนาบดี ในช่วง พ.ศ. 2469–2475 ได้มีการจัดตั้ง กรมวิชาการขึ้น เพื่อบรรณครูและยกระดับคุณภาพครู รวมถึงพัฒนาหลักสูตรและแบบเรียน ต่อมา พ.ศ. 2495–2497 มีการฝึกอบรม

ครูเพื่อให้เป็นศึกษานิเทศก์ และกำหนดตำแหน่งนี้อย่างเป็นทางการในกรมสามัญศึกษา พร้อมทั้งหน่วยศึกษานิเทศก์ ซึ่งมีบทบาทในการอบรมครู แนะนำวิธีสอน และจัดทำสื่อการสอน ในปี พ.ศ. 2523 ศึกษานิเทศก์ฝ่ายสามัญประจำจังหวัดถูกโอนมาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ และมีการขยายไปยังอำเภอและกิ่งอำเภอ จนถึงปี พ.ศ. 2546 มีการปรับโครงสร้างอีกครั้ง โดยโอนศึกษานิเทศก์ให้สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อทำหน้าที่ในกลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา วิวัฒนาการของการนิเทศการศึกษา ได้เปลี่ยนแปลงจากการตรวจตราแบบควบคุม มาเป็นการนิเทศแบบมีส่วนร่วม โดยผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศทำงานร่วมกันอย่างเป็นมิตร ผ่านการประชุมปรึกษาหารือ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2550)

2.2 ความหมายและเป้าหมายของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการที่มีบทบาทสำคัญในการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริม สนับสนุน และให้ความช่วยเหลือครูผู้สอนอย่างใกล้ชิด เพื่อให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามบริบทของผู้เรียนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์หลักของการนิเทศการศึกษา ได้แก่ การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความต้องการและศักยภาพของผู้เรียน การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับนโยบายและแนวทางในการจัดการศึกษา การส่งเสริมให้ครูพัฒนาทักษะและสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ตลอดจนการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและศักยภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร โดยมี “คุณภาพของผู้เรียน” เป็นจุดหมายปลายทางสำคัญของกระบวนการนิเทศ แนวคิดนี้สอดคล้องกับ สถาพร สมอุทัย (2565) ที่กล่าวว่า “การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการส่งเสริม สนับสนุน กระตุ้น และช่วยเหลือครูในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ ผ่านการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ” โดยมี “เป้าหมายสำคัญคือการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ” การนิเทศไม่ใช่เพียงแค่การตรวจสอบ แต่เป็นกระบวนการ “ร่วมมือ” ที่เน้นความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตรระหว่างผู้นิเทศ (เช่น ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร หรือผู้เชี่ยวชาญ) กับครูผู้สอน ซึ่งทำงานร่วมกันด้วยความเคารพ เปิดใจรับฟัง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ ภายใต้หลักประชาธิปไตยทางการศึกษา ในทำนองเดียวกัน ศจิติพงษ์ ตาลพันธ์ และเอกราช โฆษิตพิมานเวช (2565) ก็เน้นว่าการนิเทศการศึกษา คือการทำงานร่วมกันของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา โดยใช้กระบวนการวางแผน ออกแบบ และปรับปรุงการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยมี “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ” (Professional Learning Community: PLC) เป็นกลไกหลักที่เปิดโอกาสให้สมาชิกในโรงเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่า “การนิเทศการศึกษา” ไม่ใช่แค่ภารกิจหนึ่งของระบบการศึกษา แต่คือการจุดไฟให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ เพื่อขับเคลื่อนให้ครูเติบโต ผู้เรียนเข้มแข็ง และการศึกษามีชีวิตที่เชื่อมโยงกับความเป็นจริงของศตวรรษที่ 21 อย่างแท้จริง

2.3 รูปแบบและกระบวนการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่มีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

เนื่องจากความหลากหลายของสถานศึกษาและครูผู้สอน การนิเทศจึงมีใช้กระบวนการที่กำหนดรูปแบบเดียวกันได้ในทุกบริบท แต่ควรมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ความต้องการจำเพาะ และศักยภาพของผู้รับการนิเทศ การจำแนกประเภทและรูปแบบของการนิเทศ จึงมีความสำคัญ เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมและนำไปสู่การพัฒนาครูอย่างตรงจุด โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564) ได้เสนอแนวทางการนิเทศที่มีลักษณะเป็นระบบ มีลำดับขั้นตอนชัดเจน และเปิดโอกาสให้ผู้นิเทศสามารถออกแบบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่อย่างแท้จริง กระบวนการนิเทศแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเตรียมการนิเทศ ขั้นวางแผนการนิเทศ ขั้นดำเนินการนิเทศ ขั้นประเมินผลการนิเทศ และขั้นสรุปรายงานผลและพัฒนา นอกจากนี้ ปาริชาติ เกสชชา (2560) ยังได้นำเสนอรูปแบบการนิเทศการสอนแบบ AIPDDONE ที่เน้นความเหมาะสมกับระดับสมรรถนะของครูผู้รับการนิเทศ โดยประกอบด้วย การประเมินสมรรถนะ การให้ความรู้ การวางแผน การปฏิบัติการณ์นิเทศ และการประเมินผล เพื่อให้การนิเทศตอบสนองต่อความต้องการและพัฒนาศักยภาพครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการนิเทศการศึกษายังมีการพัฒนาและปรับเปลี่ยนรูปแบบตามบริบทของสังคม เทคโนโลยี และความต้องการของผู้เรียนที่เปลี่ยนไปอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในยุคที่โลกเผชิญกับความไม่แน่นอนและความซับซ้อนอย่าง BANI World (เปราะบาง วิดกกังวล ไม่เป็นเส้นตรง และเข้าใจยาก) ซึ่งรูปแบบการนิเทศต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมปัจจุบัน ในอดีต การนิเทศเน้นลักษณะการสั่งการและควบคุม ผู้นิเทศเป็นผู้ชี้แนะหรือออกคำสั่ง เป้าหมายหลักเพื่อประเมิน ตรวจสอบ และติดตามการปฏิบัติงานของครู เน้นการปรับปรุงกระบวนการสอนให้สอดคล้องกับนโยบายหรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ขาดความยืดหยุ่นและการมีส่วนร่วมจากผู้รับการนิเทศ ขณะที่ในปัจจุบัน รูปแบบการนิเทศเน้นการมีส่วนร่วม การสร้างความร่วมมือ และความสัมพันธ์เชิงกัลยาณมิตรระหว่างผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศผ่านการวางแผนร่วมกัน การสังเกตชั้นเรียน การประชุมสะท้อนผล และการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง ผู้นิเทศเปลี่ยนบทบาทจากผู้ควบคุมมาเป็น “ผู้สนับสนุน” หรือ “โค้ช” ที่ให้คำปรึกษาและส่งเสริมศักยภาพครู นอกจากนี้ยังมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างแพร่หลาย เช่น การนิเทศทางไกลผ่านระบบออนไลน์ การจัดทำสื่อประกอบการนิเทศ และแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อให้ครูเข้าถึงข้อมูลและคำแนะนำได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น (ปยุตนุช ทองศรี และคณะ, 2567)

โดยสรุป รูปแบบการนิเทศในอดีตและปัจจุบันมีความแตกต่างกันชัดเจน โดยอดีตเน้นการควบคุมจากบนลงล่าง ขณะที่ปัจจุบันเน้นความร่วมมือ สนับสนุน และส่งเสริมศักยภาพของครูเพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

3. แนวโน้มและทิศทางของการนิเทศการศึกษาในอนาคต

การนิเทศการศึกษาในยุคสมัยใหม่มีทิศทางที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาบทบาทของศึกษานิเทศก์ให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี และความต้องการของผู้เรียนในยุคดิจิทัล โดยเน้นการขับเคลื่อนการนิเทศอย่างมีส่วนร่วมและเกิด

ประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “TEAM Model” ที่ พัทธภาพร คำจันทร์ และคณะ (2566) นำเสนอ โดยประกอบด้วย 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ (1) การวางแผนการนิเทศด้วยการทำงานเป็นทีม (2) การสร้างเครื่องมือที่ง่ายต่อการใช้และมีประสิทธิภาพ (3) การสะท้อนผลการนิเทศอย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และ (4) การนำผลการประเมินไปปรับใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง แนวคิดนี้เน้นการทำงานร่วมกันของศึกษานิเทศก์กับครูในลักษณะ “กัลยาณมิตร” ที่ไม่เพียงให้คำแนะนำแต่ทำหน้าที่เป็นโค้ชและพี่เลี้ยง โดยมุ่งเน้นให้ครูสามารถพัฒนาตนเองทั้งในด้านวิชาชีพและการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ กาญจนา ศีกหาญ และคณะ (2567) ยังเสนอแนวทาง “SMART Model” ที่เน้นกลยุทธ์และการมีส่วนร่วม (Strategy), การปรับมุมมองสู่คุณภาพ (Mindset), การประยุกต์ใช้แนวทางผสมผสาน (Apply), การสะท้อนผลและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Reflect & Research) และ การใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ (Technology) อันเป็นกรอบแนวคิดที่สนับสนุนให้เกิดการนิเทศเชิงพัฒนาอย่างเป็นระบบ

ขณะเดียวกัน กวินพัฒน์ ขวัญแน่น และคณะ (2568) ได้นำเสนอแนวคิด “การนิเทศแบบประเมินพัฒนา” (Developmental Evaluation Supervision) ซึ่งเป็นการบูรณาการระหว่างการนิเทศการศึกษาและแนวคิดการประเมินเชิงพัฒนา (Developmental Evaluation: DE) โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม สามารถปรับตัวและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพสอดคล้องกับยุคการศึกษา 4.0 และ Thailand 4.0 กระบวนการนิเทศนี้เน้นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผล และการสะท้อนผล เพื่อส่งเสริมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันเรียนรู้และพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับ เอกชัย อ้ายมาน และคณะ (2565) ที่ชี้ให้เห็นว่า การนิเทศในยุคปัจจุบันควรเปลี่ยนจากบทบาทเดิมที่เน้นการควบคุมและประเมินผล ไปสู่ระบบสนับสนุนทางวิชาการที่เน้นการพัฒนาครูอย่างมีส่วนร่วม ศึกษานิเทศก์จึงต้องมีบทบาทเป็นผู้ให้การเรียนรู้ ผู้นำการคิดและการเปลี่ยนแปลง และผู้สนับสนุนทางวิชาการที่มีคุณสมบัติสำคัญ ได้แก่ ความกล้าในการลองผิดพลาด การยอมรับความคิดเห็นที่หลากหลาย การส่งเสริมการมีภาวะผู้นำแบบกระจาย และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ยังควรมีทักษะด้านเทคโนโลยี การวิจัย และทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของครูและยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อบริบทของโลกยุคใหม่ได้อย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป แนวโน้มและทิศทางของการนิเทศการศึกษาในยุคสมัยใหม่ได้เคลื่อนจากรูปแบบการควบคุมและประเมินผลแบบเดิม ไปสู่การเป็นกระบวนการพัฒนาร่วมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม การเป็นพี่เลี้ยง โค้ช และผู้นำทางวิชาการ โดยใช้เทคโนโลยี การแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการประเมินเชิงพัฒนาเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อสนับสนุนคุณภาพครูและผู้เรียนอย่างยั่งยืนภายใต้บริบทการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

4. การนิเทศเพื่อพัฒนาสมรรถนะและยกระดับคุณภาพผู้เรียน

4.1 บทบาทการนิเทศในการส่งเสริมสมรรถนะผู้เรียนศตวรรษที่ 21

บทบาทของการนิเทศการศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 มีความสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และส่งเสริมการพัฒนาสมรรถนะในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นความรู้

ทักษะ หรือคุณลักษณะที่จำเป็นต่อชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิต การนิเทศไม่ใช่แค่การติดตามหรือควบคุมการสอนเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนา ปรับหลักสูตรให้ยืดหยุ่น รองรับการใช้เทคโนโลยี และโค้ชครูอย่างเป็นระบบ ผู้นิเทศจึงทำหน้าที่ทั้งเป็นผู้นำการเรียนรู้ ผู้สนับสนุน และเพื่อนร่วมทางของครู เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ตอบโจทย์การพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริงและยั่งยืน (สมยศ คำเนิงผล และคณะ, 2567) สอดคล้องกับสภาพร สมอทัย (2565) ที่กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นิเทศช่วยส่งเสริม สนับสนุน และให้คำแนะนำแก่ครู เพื่อให้สามารถออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ และบูรณาการเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม จึงนับเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนและพัฒนาการศึกษาสู่มาตรฐานสากล ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับ ดารณีย์ พยัคฆ์กุล และคณะ (2564) ที่กล่าวว่า การนิเทศศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อบริบทของศตวรรษที่ 21 โดยเน้นให้ครูพัฒนาทักษะ ความรู้ และคุณลักษณะในด้านวิชาชีพ ผ่านกระบวนการนิเทศที่เน้นการมีส่วนร่วม การสะท้อนคิด และการสร้างแรงบันดาลใจ ส่งผลให้ครูสามารถออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน พัฒนาศมรรถนะทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงนับว่าการนิเทศเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการศึกษาโดยรวม

สรุปได้ว่า การนิเทศที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงแต่ตรวจสอบคุณภาพการสอนเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพผู้เรียนและสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ผ่านความร่วมมือของทุกภาคส่วนในโรงเรียน

4.2 การนิเทศการศึกษากับการยกระดับคุณภาพตามมาตรฐาน PISA

Li et al. (2025) ชี้ให้เห็นว่า PISA ไม่ใช่เพียงแค่เครื่องมือประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในระดับนานาชาติเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการกำกับการกำกับการศึกษาทั่วโลก โดยการสร้างมาตรฐานและกรอบเปรียบเทียบระหว่างประเทศ ส่งผลโดยตรงต่อการกำหนดทิศทางการปฏิรูปการศึกษาในระดับนโยบาย โรงเรียน และห้องเรียน รวมถึงการนิเทศและพัฒนาครู การประเมินผลการเรียนรู้ และการบริหารจัดการโรงเรียน เช่น กรณีของเยอรมนีและฟินแลนด์ที่ใช้ผลการประเมิน PISA เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการปฏิรูประบบการนิเทศและการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง Volante & Klinger (2023) ได้วิเคราะห์ระบบนิเทศของฟินแลนด์ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างต่อเนื่องจากผลการประเมิน PISA โดยฟินแลนด์ใช้แนวทางนิเทศที่เน้น “ความไว้วางใจ” (trust-based supervision) เป็นหลัก มากกว่าการควบคุมหรือการประเมินอย่างเข้มงวด ระบบนิเทศในฟินแลนด์ส่งเสริมการประเมินตนเองของครูและโรงเรียนโดยมีบทบาทของผู้บริหารในการสนับสนุน ส่งเสริม และอำนวยความสะดวกในการพัฒนาวิชาชีพครู ซึ่งช่วยสร้างความสัมพันธ์เชิงวิชาชีพที่มีพื้นฐานจากความเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืนในระดับห้องเรียน

ในขณะที่ Hernández-Ramos & Martínez-Abad (2023) กล่าวว่า แม้ว่า PISA จะไม่ประเมินโดยตรงเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูหรือระบบนิเทศภายในโรงเรียน แต่ข้อมูลจากการประเมิน

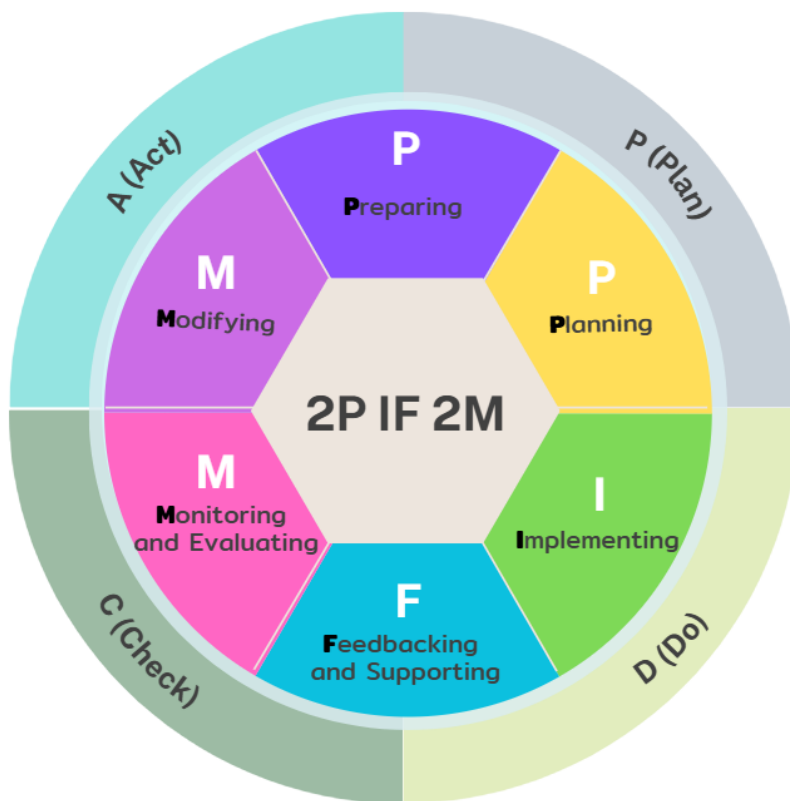
นี้กลับมีอิทธิพลสำคัญในการชี้แจงนโยบายและแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครูและระบบนิเทศในประเทศต่าง ๆ เช่น ในสเปนที่ใช้ข้อมูล PISA มาเป็นฐานข้อมูลหลักในการส่งเสริมการเรียนรู้ของครูและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ Ibyimana et al. (2023) ยังพบว่า การนิเทศการสอนที่มีประสิทธิภาพโดยเน้นข้อเสนอแนะเชิงสร้างสรรค์และการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการยกระดับสมรรถนะของครูในระดับประถมศึกษาในประเทศไทย โดยครูที่ได้รับการนิเทศอย่างเหมาะสมจะพัฒนาทักษะในการเตรียมการสอนและการประเมินผลผู้เรียนได้ดีขึ้นอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนว่าการนิเทศที่มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมและการพัฒนาวิชาชีพอย่างยั่งยืนเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนในบริบทของประเทศกำลังพัฒนา

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาในยุคที่โลกเชื่อมโยงกับมาตรฐานสากลโดยเฉพาะ PISA ได้พัฒนาแนวทางจากการเน้นการควบคุมและประเมินผลแบบดั้งเดิมไปสู่กระบวนการร่วมมือที่เน้นการพัฒนาและสร้างความไว้วางใจในวิชาชีพครู เพื่อส่งเสริมสมรรถนะของครูและยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนอย่างยั่งยืน การผสมผสานระหว่างมาตรฐานสากลและความไว้วางใจในวิชาชีพจึงเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาระบบนิเทศที่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกและบริบทของสถานศึกษาในปัจจุบันอย่างแท้จริง

5. การพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการเรียนรู้ตามแนวทาง PISA

ในฐานะศึกษานิเทศก์ที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพการจัดการเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา ผู้เขียนเห็นว่า การนิเทศไม่ควรถูกจำกัดเพียงแค่การตรวจสอบหรือประเมินผลเท่านั้น แต่ควรเป็นกระบวนการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ครูสามารถยกระดับสมรรถนะของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะในยุคที่ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการยกระดับคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานสากล เช่น PISA ซึ่งไม่ได้เน้นการวัดผลสัมฤทธิ์แบบเดิม แต่เน้นการประเมินสมรรถนะในการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงของผู้เรียน ดังนั้น หากต้องการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะตามเป้าหมายนี้ ครูจำเป็นต้องมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับแนวทางของ PISA และสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริง การตั้งคำถามเชิงวิเคราะห์ และการประเมินแบบอิงสมรรถนะ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ต้องอาศัยการนิเทศที่มุ่งเน้น “พัฒนาการ” มากกว่าการ “ควบคุม” หรือการตรวจสอบเพียงอย่างเดียว

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงมุ่งพัฒนารูปแบบการนิเทศที่ส่งเสริมสมรรถนะการเรียนรู้ตามแนวทางของ PISA อย่างเป็นระบบและยืดหยุ่น เพื่อให้สามารถปรับใช้ได้ในบริบทที่หลากหลาย โดยมีเป้าหมายให้ครูเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านความคิด วิธีการสอน และการวัดผล จนนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างแท้จริง โมเดล 2P IF 2M ซึ่งเป็นผลลัพธ์จากการวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการนิเทศที่มีประสิทธิภาพ ถูกออกแบบให้ดำเนินไปอย่างเป็นลำดับขั้นตอนและสอดคล้องกับวงจรการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (PDCA) โดยอาศัยฐานความรู้จากภาคทฤษฎี งานวิจัย และประสบการณ์การนิเทศในพื้นที่จริง โครงสร้างของโมเดลประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 โมเดล 2P IF 2M

1) Preparing (การเตรียมข้อมูลและทรัพยากร)

การเตรียมข้อมูลเชิงบริบทอย่างละเอียดเป็นพื้นฐานสำคัญของการนิเทศเชิงระบบเพื่อยกระดับสมรรถนะตามมาตรฐาน PISA โดยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพครู ความพร้อมของผู้เรียน รวมถึงทรัพยากรการเรียนการสอน และความเข้าใจในมาตรฐาน PISA ในปัจจุบัน เพื่อให้การนิเทศมีทิศทางและเป้าหมายที่สอดคล้องกับบริบทจริงของโรงเรียนและชุมชน ช่วยให้การวางแผนและดำเนินการมีประสิทธิภาพ และสามารถตอบโจทย์การพัฒนาทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ตามกรอบของ PISA ได้อย่างเหมาะสม

2) Planning (การวางแผนการนิเทศ)

การวางแผนการนิเทศต้องดำเนินการร่วมกับครูและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างความเข้าใจและความร่วมมือในการยกระดับสมรรถนะผู้เรียนตามมาตรฐาน PISA แผนการนิเทศจึงเน้นกิจกรรมที่ออกแบบให้ครูสามารถพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ความรู้จริงอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายชัดเจนทั้งในด้านเนื้อหาและสมรรถนะของผู้เรียนที่ต้องการเสริมสร้างตามตัวชี้วัดของ PISA

3) Implementing (การดำเนินการนิเทศ)

ในขั้นตอนการดำเนินการ นิเทศต้องก้าวข้ามการสังเกตทั่วไปและเป็นกระบวนการที่ ผู้นิเทศและครูทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด ผ่านกิจกรรมลงมือปฏิบัติ เช่น การสาธิตการสอน การสอน ร่วมกัน (co-teaching) และการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบ PLC (Professional Learning Community) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะและสมรรถนะที่เน้นตามกรอบ PISA อย่างแท้จริง โดยกระบวนการนี้ยังช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้และพัฒนาครูในระดับมืออาชีพ

4) Feedbacking and Supporting (การให้ข้อเสนอแนะและสนับสนุน)

หลังจากดำเนินการนิเทศแล้ว การสะท้อนผลและการให้ข้อเสนอแนะอย่างมีระบบเป็น สิ่งจำเป็นเพื่อกระตุ้นการพัฒนาต่อเนื่องในครูและผู้เรียน โดยข้อเสนอแนะควรเน้นการสื่อสารเชิงบวก และสร้างสรรค์ รวมถึงการสนับสนุนด้านวิชาการ ทรัพยากร และกำลังใจ เพื่อช่วยให้ครูมีความพร้อม และแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้สอดคล้องกับมาตรฐาน PISA และตอบสนองความต้องการ พัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน

5) Monitoring and Evaluating (การติดตามและประเมินผล)

การติดตามผลและประเมินผลต้องทำอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมทั้งระดับครูและผู้เรียน โดยใช้ตัวชี้วัดที่สัมพันธ์กับสมรรถนะและทักษะที่ PISA กำหนด เช่น ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และการแก้ปัญหา ข้อมูลที่ได้จากการติดตามช่วยให้ผู้นิเทศและครูสามารถประเมิน ความก้าวหน้า ปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น พร้อมทั้งสร้าง วัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ยั่งยืนภายในโรงเรียน

6) Modifying (การปรับปรุงกระบวนการนิเทศ)

การนิเทศเชิงระบบต้องมีความยืดหยุ่นและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านกระบวนการ สรุปรายเรียน วิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของการนิเทศที่ผ่านมา และปรับแผนหรือแนวทางให้ สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทโรงเรียนและมาตรฐาน PISA ที่อัปเดตอยู่เสมอ เพื่อให้การ นิเทศสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาครูและผู้เรียนให้บรรลุสมรรถนะที่จำเป็นอย่างแท้จริงในศตวรรษ ที่ 21

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาโมเดล 2P IF 2M คือ เป็นเครื่องมือการนิเทศที่ตอบโจทย์ “การเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพ” ของครู และผู้เรียน โดยเฉพาะในมิติของการส่งเสริมสมรรถนะ ตามแนวทาง PISA ซึ่งผู้เขียนเชื่อว่าการนิเทศแบบมีระบบ เป็นลำดับขั้นตอน มีความยืดหยุ่น และ ยึดครูเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา คือ แนวทางที่จะทำให้เกิดผลลัพธ์อย่างยั่งยืนในระบบการศึกษาไทย

6. ผลที่เกิดจากการใช้โมเดล 2P IF 2M ในการส่งเสริมสมรรถนะผู้เรียน

การประยุกต์ใช้โมเดล 2P IF 2M ในกระบวนการนิเทศการศึกษา ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่สำคัญ ต่อการพัฒนาครูและส่งเสริมสมรรถนะผู้เรียนอย่างยั่งยืน ดังนี้

1) เกิดการยกระดับสมรรถนะผู้เรียนผ่านการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบ การนิเทศตามโมเดล 2P IF 2M ช่วยให้ครูสามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง อันส่งผลโดยตรงต่อการยกระดับสมรรถนะของผู้เรียน ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล โดยเฉพาะกรอบสมรรถนะตามแนวทางของ PISA ซึ่งส่งผลต่อผู้เรียน

อย่างเป็นรูปธรรม

2) เกิดกระบวนการนิเทศที่มีโครงสร้างชัดเจนและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โมเดล 2P IF 2M ประกอบด้วยขั้นตอน 6 ขั้นตอนที่เรียงลำดับอย่างเป็นระบบ ช่วยให้การนิเทศมีทิศทางและความต่อเนื่อง ตั้งแต่การเตรียมความพร้อม วางแผน ดำเนินการ ไปจนถึงการประเมินและปรับปรุง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการ PDCA (Plan-Do-Check-Act) และช่วยให้กระบวนการนิเทศมีความต่อเนื่องและมีทิศทางที่ชัดเจน

3) มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกัน ในขั้น Planning, implementing และ Feedbacking โมเดลเน้นการทำงานร่วมกับครู เช่น การวางแผนร่วม การสอนแบบ Co-Teaching หรือการสะท้อนผลผ่าน PLC ซึ่งช่วยเสริมสร้างทัศนคติเชิงบวก ช่วยสร้างการเรียนรู้ร่วมกันอย่างแท้จริง และทำให้ครูมีความเป็นเจ้าของกระบวนการพัฒนา

4) พัฒนาความสามารถของครูในการออกแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมสมรรถนะตามกรอบ PISA ครูที่ได้รับการนิเทศตามโมเดลนี้จะเข้าใจและสามารถออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมสมรรถนะใน 3 ด้านสำคัญของ PISA ได้แก่ ความฉลาดรู้ด้านการอ่าน (Reading Literacy) ความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ (Mathematical Literacy) และความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Literacy) รวมถึงสมรรถนะระหว่างด้าน เช่น การให้เหตุผล การคิดเชิงวิพากษ์ และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

5) มีความยืดหยุ่นในการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ขั้น Modifying ช่วยให้สามารถปรับแนวทางการนิเทศให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นขนาดของโรงเรียน ทรัพยากรที่มีอยู่ หรือระดับประสบการณ์ของครูผู้สอน

6) เกิดการประเมินผลที่ครอบคลุมทั้งระดับครูและผู้เรียน ขั้น Monitoring and Evaluating ช่วยให้สามารถสะท้อนผลของการนิเทศอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาการของผู้เรียนในด้านการคิดวิเคราะห์ การปฏิบัติจริง และการสื่อสาร ซึ่งล้วนเป็นตัวชี้วัดสำคัญตามแนวทาง PISA ซึ่งสามารถนำข้อมูล ไปใช้ในการวางแผนพัฒนาในระยะต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

7) ก่อเกิดวัฒนธรรมการนิเทศเชิงพัฒนาในสถานศึกษา โมเดลนี้ปรับเปลี่ยนบทบาทของการนิเทศจากการตรวจสอบ มาเป็นการร่วมมือเพื่อพัฒนา ส่งผลให้ครูมีทัศนคติเชิงบวกต่อการนิเทศ มีแรงจูงใจ เปิดใจในการเรียนรู้ และมองการนิเทศเป็นโอกาสในการเติบโตทางวิชาชีพ มากกว่าการถูกประเมินหรือตรวจสอบ

บทสรุป

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานสากลและสมรรถนะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เป็นความท้าทายสำคัญของระบบการศึกษาไทยในปัจจุบัน ผลการประเมิน PISA 2022 สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปฏิรูปทั้งระบบการเรียนรู้และกระบวนการนิเทศการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของโลกยุคใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน การนิเทศการศึกษาจึงต้องเปลี่ยนบทบาทจากการตรวจสอบและควบคุม มาเป็นกระบวนการพัฒนาที่มีส่วนร่วมและต่อเนื่องกับครูผู้สอน โมเดล 2P IF 2M ที่นำเสนอในบทความนี้ เป็นแนวทางที่ตอบโจทย์การพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนตามกรอบ PISA โดยมีโครงสร้างที่ชัดเจนและเป็นลำดับขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมข้อมูลและทรัพยากร

การวางแผนร่วมกัน การดำเนินการนิเทศเชิงพัฒนา การให้ข้อเสนอแนะและสนับสนุนอย่างสร้างสรรค์ การติดตามและประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ ไปจนถึงการปรับปรุงกระบวนการนิเทศตามบริบทของแต่ละสถานศึกษา โมเดลนี้เน้นการสร้างความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกันในรูปแบบ PLC และการนิเทศแบบ Coaching ที่ช่วยให้ครูมีความรู้ความเข้าใจและทักษะในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง

นอกจากนี้ โมเดลยังช่วยเปลี่ยนภาพลักษณ์ของการนิเทศจากการตรวจสอบเป็นการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพครู ที่เน้นความร่วมมือ การเรียนรู้ร่วมกัน และการสื่อสารแบบเปิดใจ ส่งผลให้ครูมีทัศนคติเชิงบวก เกิดแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับทักษะ แห่งศตวรรษที่ 21 และสามารถพัฒนาสมรรถนะตามกรอบ PISA ได้อย่างแท้จริง การนิเทศเชิงพัฒนานี้จึงเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาไทย ให้เทียบเท่ามาตรฐานสากล และพร้อมรับมือกับความท้าทายในอนาคตอย่างยั่งยืน ยิ่งไปกว่านั้น การดำเนินการนิเทศตามแนวคิดนี้ยังช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ภายในสถานศึกษา นำไปสู่การสร้างชุมชนวิชาชีพที่แข็งแกร่งและมีความใฝ่รู้ ครูสามารถประยุกต์ใช้ข้อมูลจากการประเมินระดับนานาชาติ เช่น PISA มาปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังส่งเสริมการคิดนอกกรอบ และนวัตกรรมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อตอบโจทย์ทักษะแห่งอนาคตและสร้างพลเมืองไทยที่มีศักยภาพแข่งขันในเวทีโลก

เอกสารอ้างอิง

- กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม. (2566). **พหุภูมิ PISA ปัจจัยที่กระทบต่อคุณภาพการศึกษาและคุณภาพชีวิตของเด็กไทย**. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- กาญจนา ศึกษานว, วัน เดชพิชัย, และสุจิตรา จรจิตร. (2567). **อนาคตภาพการนิเทศการศึกษาสำหรับโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญศึกษาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2564–2573)**. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 8 (4), 1922–1938.
- กวิณพัฒน์ ขวัญแน่น, ปกรณ์ ประจันบาน, อนุชา กอนพวง, และวารินทร์ แก้วอุไร. (2568). **กระบวนการนิเทศแบบประเมินพัฒนาเพื่อส่งเสริมสถานศึกษาสู่องค์กรนวัตกรรม: ความท้าทายของการนิเทศการศึกษา**. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 13 (2), 768–777.
- ดารณีย์ พยัคฆ์กุล, ขวลิท ขอดศิริ, และวชิรา เครือคำอ้าย. (2564). **สมรรถนะการนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1–6**. วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย, 3 (2), 21–28.
- ปาริชาติ เกสัชชา. (2560). **การพัฒนาสมรรถนะครูคอมพิวเตอร์ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ด้วยกระบวนการนิเทศแบบ AIPDDONE**. วารสารการวิจัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 1 (1), 61–79.

- บุญยง ทองศรี, จิตณรงค์ เอี่ยมสำอางค์, และสุนิสา ละวรรณวงษ์. (2567). แนวทางการนิเทศการศึกษาในยุค BANI World. วารสาร มจร กาญจนปริทรรศน์, 4 (3), 499-544.
- พัสฎาพรห์ คำจันทร์, ทักษิ์ อุดมรัตน์, วรินทร์ บุญยิ่ง, และอัจฉรา ศรีพันธ์. (2566). อนาคตภาพการนิเทศการศึกษาสำหรับศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในศตวรรษหน้า: กรณีสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ). วารสารวิจัยวิชาการ, 6 (5), 59-74.
- ศศิทิพย์ ตาลพันธ์, และเอกราช โฆษิตพิมานเวช. (2565). การนิเทศการศึกษา. วารสารมณีเชษฐาราม วัตจอมณี, 5(2), 100-114.
- สมยศ คำนั่งผล, จิรศักดิ์ สุรงค์พิพรรณ และ ทนง ทองภูเบศร์. (2567). การส่งเสริมอัตลักษณ์ผู้เรียนด้วยการนิเทศการศึกษา. วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, 6(1), 260-268.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2567ก). สรุปผลการประเมิน PISA 2022 ประเทศไทย. [Online]. Available: <https://pisathailand.ipst.ac.th/gdrive/1Kvi8MMjbpsiVMk8ByJqwJkQ-tcs5DQhY/view>. [2568, พฤษภาคม 20].
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2567ข). เกี่ยวกับ PSA. [Online]. Available: <https://pisathailand.ipst.ac.th/about-pisa/>. [2568, พฤษภาคม 20].
- สถาพร สมอุทัย. (2565). “การนิเทศการศึกษา” หนึ่งตัวช่วยในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. วารสารวิจัยวิชาการ, 5(3), 275-288.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). ศาสตร์และศิลป์ในการนิเทศการศึกษา. [Online]. Available: <https://anyflip.com/ppxub/fzwq/>. [2568, พฤษภาคม 23].
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2550). สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). แนวทางการยกระดับสมรรถนะทางการศึกษาของประเทศไทยในระดับนานาชาติ ด้วยการพัฒนาดัชนีตัวชี้วัดทางการศึกษา (IMD). นนทบุรี: 21 เซ็นจูรี่.
- สุจินันท์ บุญพัฒนาภรณ์. (2560). จากผลการประเมิน PISA สู่บทบาทผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้. วารสารวิจัยและพัฒนาหลักสูตร, 7(1), 16-29.
- หน่วยศึกษานิเทศก์. (2021). แนวทางการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning). สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- เอกชัย อ้ายมาน, กรรณิการ์ นารี, และสุวดี อุบปินใจ. (2565). ศึกษาการนิเทศยุคใหม่: การปรับตัวต่อความท้าทายในโลกที่เปลี่ยนแปลง. วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 10(39), 1-8.
- Basilio, M. B., & Bueno, D. C. (2021). Instructional supervision and assessment in the 21st century and beyond. Online Submission, 4, 1-8.

- Hernández-Ramos, J. P., & Martínez-Abad, F. (2023). **Professional development among secondary teachers in Spain: Key associated factors as of PISA 2018.** *Journal of Intelligence*, 11(5), 93.
- Ibyimana, J. C., Mugiraneza, F., & Mukamazimpaka, M. C. (2023). **Effect of instructional supervision on teachers' competences in public primary schools in Rwanda.** *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, 7(6), 45–59.
- Li, J., Xue, E., & Guo, S. (2025). **The effects of PISA on global basic education reform: A systematic literature review.** *Humanities and Social Sciences Communications*, 12(1), 1–15.
- OECD. (2023). **PISA 2022 Assessment and Analytical Framework.** OECD Publishing. [Online]. Available: <https://doi.org/10.1787/dfe0bf9c-en>. [2568, พฤษภาคม 20].
- OECD. (2025). **Programme for International Student Assessment (PISA).** Retrieved January 10, 2025, from <https://www.oecd.org/en/about/programmes/pisa>.
- Tashtoush, M., Qasimi, A., Sheerawi, N., & AL-Shannaq, M. (2024). **The effect of PISA-based educational program on mathematical achievement.** *Acta Paedagogica Vilnensia*, 53, 195–212.
- Volante, L., & Klinger, D. A. (2023). **PISA, global reference societies, and policy borrowing: The promises and pitfalls of 'academic resilience'.** *Policy Futures in Education*, 21(7), 755–764.